

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
“MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI” FAKULTETI

Qo‘lyozma huquqida

UDK-336:2(575.1)

O‘rinboyev Abduvoxid Yusufjon O‘g‘li

Mavzu: Islom moliyasida qarzga asoslangan moliyalashtirish vositalari.

5A230601 - “Davlat moliyasi va xalqaro moliya”

Magistr

akademik darajasini olish uchun yozilgan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar: PhD., S.Abrorov

Toshkent - 2023

Magistrlik dissertatsiya ishi "Moliya" kafedrasida dastlabki himoyadan o'tgan.

5 - sonli bayonnoma « 20 » aprel 2023-yil.

Kafedra mudiri

X. Xyosrov

(i.sh.f.)

[Signature]

imzo sana

Ilmiy rahbar:

S. Abrorov

(i.sh.f.)

[Signature]

imzo sana

Talaba:

S. Dambayev

(i.sh.f.)

[Signature]

imzo sana

Disertatsiya Magistratura bo'limida 2023-yil " 25 may

№ MBF-01/24 raqami bilab ro'yxatga olindi

Bo'lim boshlig'i

ANNOTATSIYA

Islomiy moliyasida qarzga asoslangan moliyalashtirish - bu ikki tomon o'rtasidagi shartnomaviy kelishuv orqali moliyalashtirishni ta'minlaydigan moliyalashtirish, ya'ni qarz olish tuzilmasining bir turi bo'lib, bunda bir tomon boshqasidan mablag' oladi va asosiy qarzni va har qanday huquqlarni (foizlar, yig'imlar va boshqalar) qaytarishga rozi bo'ladi. Kelishilgan vaqt davomida olingan qarz mablag'lari bilan bog'liq. Ushbu turdagi moliyalashtirish tuzilmasi islom moliya institutlarida, ayniqsa iste'molchi va aylanma mablag'larni moliyalashtirish, tijorat moliyasi va transport vositalarini moliyalashtirish kabi sohalarda keng qo'llaniladi.

Islom shariati foizlarni to'lash va olishni taqiqlaydi va shuning uchun islomiy moliya institutlari shariatga muvofiq alternativ sifatida qarzni moliyalashtirishni ta'minlaydi. Ushbu turdagi moliyalashtirish orqali ishtirokchilar emitent tomonidan qarzni sotish orqali yig'ilgan mablag'lardan foydalanishlari mumkin. Daromad va zararni taqsimlash, lizing yoki Murabaha shartnomalari kabi vositalar asosida amalga oshiriladi.

Islomiy moliyada qarzga asoslangan moliyalashtirish an'anaviy bank moliyalashtirishga qaraganda qimmatroq bo'lishi mumkin, chunki u shartnomalarni tuzish, yetkazish va saqlash bilan bog'liq qo'shimcha xizmatlar to'lovlarini o'z ichiga olishi mumkin. Biroq, u qarz oluvchilarning individual sharoitlariga moslashtirilishi mumkin bo'lgan moslashuvchan shartlari, shuningdek, ba'zi mijozlar uchun ustuvor bo'lishi mumkin bo'lgan shariat qonunlariga mos kelishi tufayli hali ham ko'plab korxonalar uchun jozibador variant sifatida ko'riladi.

Ha, islomiy moliya bo'yicha qarzga asoslangan moliyalashtirish O'zbekiston banklarida, xususan, shariat tamoyillariga mos keladigan banklarda qo'llaniladi. O'zbekiston Markaziy banki O'zbekistonda islom bankini, jumladan, qarzga asoslangan moliyalashtirishni rivojlantirishga ruxsat beruvchi me'yoriy hujjatlarni chiqardi. Bundan tashqari, hukumat islom banki faoliyati uchun qulay muhit yaratishga faol intilmoqda, islom moliya institutlari va

mahsulotlari uchun ma'lum soliq imtiyozlarini nazarda tutuvchi qoidalarni chiqarmoqda.

Kalit so'zlar: *islomiy moliya vositalari / murobaha(nasiya) / ijarah(lizing) / salam / sukuk / istisno / vadia / qarzi hasana.*

ABSTRACT

Debt-based financing in Islamic finance is a type of financing/borrowing structure that provides financing through a contractual arrangement between two parties, whereby one party borrows funds from the other and agrees to payback the principal amount and any entitlements (interest, fees, etc.) associated with the borrowed funds over an agreed period of time. This type of financing structure is widely used in Islamic financial institutions, especially in areas such as consumer, SME and working capital finance, commercial finance and vehicle finance.

The Islamic Shariah prohibits the payment and receipt of interest and as such, Islamic financial institutions provide debt financing as a Shariah-compliant alternative. Through this type of funding, participants can access funds raised through the issuer selling debt, with the returns earned based on tools such as profit-and-loss sharing, leasing or Murabaha contracts.

In Islamic finance, debt-based financing may be more expensive than traditional bank financing as it may include additional service charges associated with the structuring, setting up and maintaining the agreements. However, it is still seen as an attractive option for many businesses due to its flexible terms, which can be tailored to the borrowers' individual circumstances, as well as its alignment with Shariah laws, which may be a priority for some customers.

Key words: *islamic financing / debt-based financing / murabaha / ijarah(lizing) / salam / sukuk / istisno / wadia / qarzi hasana.*

MUNDARIJA

Annotatsiya.....	1
Mundarija	4
Keltirilgan jadvallar ro‘yxati.....	6
Keltirilgan rasmlar ro‘yxati.....	7
Keltirilgan qisqartmalar	8
KIRISH	9
Disertatsiya mavzusining asoslanishi va uning dolzarbligi	10
Tadqiqot maqsadi va vazifalari	11
Tadqiqotning asosiy muammolari va savollari	12
Tadqiqot obyekti va predmeti	13
Tadqiqot natijalarining ilmiy-nazariy va amaliy ahamiyati.....	14
Disertatsiya tarkibining qisqacha tasnifi.....	14
I BOB. ADABIYOTLAR SHARHI	16
1.1. Kirish	16
1.2. Mavzuga oid ilmiy-nazariy qarashlar sharhi	18
1.3. Mavzuga oid xalqaro meyoriy-huquqiy hujjatlar sharhi	24
1.4. Xulosa	33
II BOB. METODOLOGIYA	35
2.1. Tadqiqot dizayni	35
2.2. Malumotlarni to‘plash jarayoni	35
2.3. Tahlil uchun qo‘llaniladigan usullar.....	36
2.4. Tadqiqotni o‘tkazish uchun zarur sharoitlar	36
2.5. Tadqiqot jarayonida kutilayotgan muammolar va ularning yechimi	37
2.6. Tadqiqotdan kutilayotgan ilmiy va amaliy natijalar.....	37
III BOB. TAHLIL VA NATIJALAR	39
3.1. Islom moliyasida qarzga asoslangan moliyalashtirish vositalari xatarlari. ..	39

3.2. Islom banklarida foydalanilayotgan qarzga asoslangan moliyalashtirish vositalarilar tahlili.	45
3.3.O‘zbekistonda islom moliyasi qarzga asoslangan moliyalashtirish vositalarini tadbiq qilish imkoniyatlari.....	55
XULOSA	64
FOYDALANILGAN ADABIY OTLAR RO‘YXATI	69

KIRISH

Islom moliyasi tez rivojlanayotgan soha bo'lib, u olimlar va amaliyotchilarning e'tibori va qiziqishini kuchaytirmoqda. Islomiy moliyasidagi eng muhim tamoyillardan biri ribo yoki foizni harom qilishdir. Bu shuni anglatadiki, islomiy moliyada qarzga asoslangan moliyalashtirish, ya'ni qarzga olingan pul uchun foizlarni to'lashni harom ekanligi nazarda tutadi. Natijada, islomiy moliya islom tamoyillariga mos keladigan va risklarni taqsimlash va real aktivlarga sarmoya kiritishga yordam beruvchi muqobil moliyalashtirish tuzilmalariga tayanadi.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabr kuni Oliy Majlisga yo'llagan murojaatnomasida shunday degan edi - "Mamlakatimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etish bo'yicha huquqiy bazani yaratish vaqti-soati keldi. Bunga Islom taraqqiyot banki va boshqa xalqaro moliya tashkilotlari ekspertlari jalb etiladi" (Murojaatnoma., 2020).

Islom banki va moliyasi aktivlarining umumiy hajmi jahon miqyosida 2,6 trillion AQSH dollarigacha o'sdi. Eron, Saudiya Arabistoni va Malayziya islomiy moliyaviy aktivlar haqida hisobot bergan 61 davlatning eng yirik bozorlari bo'lib, ularning uchtasi ham 500 milliard dollardan ortiq aktivlarni qayd etgan.

Islomiy moliya - bu shariat qonunlari tamoyillariga asoslangan moliyaviy operatsiyalar tizimi. Qarzga asoslangan moliyalashtirish o'rniga islomiy moliya kapitalga asoslangan moliyalashtirishga tayanadi. Bu shuni anglatadiki, investorlar va tadbirkorlar biznes tashabbusining foyda va zararlarini bo'lishadilar. Bu tavakkalchilikni taqsimlashni rag'batlantiradi va nafaqat moliyaviy operatsiyalarga emas, balki real aktivlarga sarmoya kiritishni rag'batlantiradi. Islomiy moliyada qo'llaniladigan bir qancha muqobil moliyalashtirish tuzilmalari mavjud. Ulardan biri murabaha bo'lib, u xarajat va moliyalashtirish tuzilmasi hisoblanadi. Bu tuzilmada tadbirkor tovar yoki aktivni sotib oladi va keyin uni investorga yuqoriroq narxda sotadi, bunda foyda marjasi mavjud. Ushbu foyda marjasi har ikki tomon tomonidan oldindan kelishib olinadi.